

GRN-MENA ve TMK'nın Küresel Mülteci Forumu'na Yönelik Ortak Açıklaması

Küresel Mülteci Forumu (GRF), uluslararası işbirliğini desteklemek ve mültecileri ve sürdürülebilir çözümlere erişimlerini desteklemek üzere daha adil ve öngörülebilir sorumluluk paylaşımı için bir plan çerçevesi oluşturmak amacıyla 2018 yılında Üye Devletler tarafından Küresel Mülteci Mutabakatı'nın (GCR) kabul edilmesinden doğmuştur. GCR, ev sahibi ülkeler üzerindeki baskıları hafifletmeyi, mültecilerin kendi kendine yeterliliğini artırmayı, üçüncü ülke çözümlerine erişimi genişletmeyi ve menşe ülkelerdeki güvenli ve onurlu geri dönüş koşullarını desteklemeyi amaçlamaktadır. İlk GRF, 2019 yılında GCR'nin uygulanmasında kaydedilen ilerlemeyi değerlendirmek ve iyi uygulamaları paylaşmak amacıyla gerçekleştirilmiş ve o tarihten bu yana devletler ve devlet dışı aktörler tarafından açıklananlar dahil olmak üzere 1.700'den fazla taahhüt açıklanmıştır.¹

Mültecilerin desteklenmesinde ve GCR'nin uygulanmasında ilerleme kaydedilmiş olsa da, engeller bulunmaya devam etmektedir. Sürekli artan mülteci sayısı ve uzun süreli yerinden edilme durumları, çözümlerin bulunabilirliğinin ötesine geçmiştir; ve sorumluluk paylaşımında devam eden erozyonla birlikte menşe ülkelere komşu, düşük ve orta gelirli ülkeler, mülteci nüfusunun yaklaşık %75'ine ev sahipliği yapmaya devam etmekte ve bu da eşitsizliklerin sürmesine neden olmaktadır.² Bu eğilimler özellikle, küresel mülteci nüfusunun beşte birine yakınının⁴ yaşadığı Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgesindeki⁵ mültecileri etkilemektedir. Türkiye, 4 milyon mülteciyle, tüm dünyada en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülkedir; her 4 kişiden 1'inin mülteci olduğu Lübnan ise kişi başına en fazla mülteciye ev sahipliği yapmaktadır. Birçok ülke eğitim ve sağlık hizmetlerinin genişletilmesi yoluyla sınırları içindeki mültecileri destekleme taahhüdünde bulunmuş olsa da MENA bölgesindeki bazı ülkelerdeki zorunlu göçün boyutları, bu ülkelerin kendi sınırları içindeki mültecilerin ihtiyaçlarına cevap verme kapasitelerini de tüketmiş ve mevcut taahhütleri yetersiz hale getirmiştir.

Bu bağlamda, Küresel Mülteci Ağı Orta Doğu ve Kuzey Afrika Bölümü (GRN-MENA) ve Türkiye Mülteci Konseyi (TMK), Haziran 2023'te 50'den fazla ulusal ve yerel STK'nın katılımıyla Türkiye'de bir Ulusal Mülteci Zirvesi düzenleyerek ve Ekim-Kasım 2023'te 70'ten fazla ulusal ve yerel STK ile bölgesel bir istişare süreci yürüterek, ikinci Küresel Mülteci Forumu öncesinde MENA bölgesinde bulunan mülteci kuruluşları ve yerel ve ulusal sivil toplum kuruluşlarıyla kapsamlı bir istişare ve politika geliştirme süreci yürütmüştür.

GRN MENA Bölümü ve TMK bu nedenle bölgedeki mülteci müdahalesinin geliştirilmesi için aşağıdaki adımların atılması çağrısında bulunmaktadır:

¹ <https://www.unhcr.org/media/2023-global-compact-refugees-indicator-report>

² <https://www.unhcr.org/media/2023-global-compact-refugees-indicator-report>

⁴ Bu rakam, BMMYK tarafından mülteci olarak tanımlanan 2,4 milyon mültecinin yanı sıra Türkiye'deki 4 milyon mülteciyi de içermektedir. <https://reporting.unhcr.org/operational/regions/middle-east-and-north-africa#:~:text=Executive%20summary,seekers%20and%20370%2C300%20stateless%20persons.>

⁵ Bu ortak açıklamanın amacı doğrultusunda, Orta Doğu ve Kuzey Afrika (MENA) bölgesi aşağıdaki ülkeleri içermektedir: Cezayir, Bahreyn, Mısır, İran, Irak, İsrail, Ürdün, Kuveyt, Lübnan, Libya, Fas, Umman, İşgal Altındaki Filistin Toprakları, Katar, Suudi Arabistan, Suriye, Tunus, Türkiye, Birleşik Arap Emirlikleri ve Yemen.

Sürdürülebilir Çözümlere Erişim

- **Mevcut üçüncü ülkelere yerleştirme kotaları ve diğer alternatif yollar (bunlarla sınırlı olmamak üzere, özel veya topluluk sponsorluğu ve aile birleşimi dahil olacak şekilde) önemli ölçüde genişletilmelidir.** Mevcut üçüncü ülkelere yerleştirme programlarını uygulayan devletler kotalarını artırmayı değerlendirmeli, bu tür programlara sahip olmayan ülkelere üçüncü ülkelere yerleştirme girişimleri oluşturmaları için destek sağlanmalıdır. Mültecilerin geleceklerini planlayabilmeleri için yaşamları üzerinde söz sahibi olmalarını sağlamak amacıyla üçüncü ülkeye yerleştirme başvuruları zamanında işleme alınmalıdır.
- **Sığınan ülkelerde uzun vadeli olacak şekilde düzenli statüye giden yollar, ev sahibi devletler tarafından derhal geliştirilmelidir.** Mülteciler uzun süreli yasal belirsizlik durumlarında bırakılmamalı ve mümkün olduğunda, mültecilerin ve sığınmacıların daha geniş bir yerel entegrasyon çerçevesi içinde tüm siyasi, sosyal ve ekonomik haklarına erişebilmeleri için mevcut yasal çerçevelerin ötesine geçmeye çalışılmalıdır.
- **Mülteci statüsü belirleme süreçlerini ulusal hukuki çerçevelerde yürüten bölgedeki devlet kurumları, sığınma taleplerini karara bağlarken ve/veya mülteci statüsü verirken menşe ülkeler hakkındaki güncel bilgilere göre hareket etmelidir.** Bu tür çabalar, geri gönderme ilkesinin desteklenmesi ve mültecilerin gönülsüz geri dönüşlere karşı korunması açısından kritik öneme sahiptir.
- **Uluslararası düzeyde, bir kişinin sığınma talebinde bulunma hakkını suç saymayı amaçlayan ulusal mevzuat, mültecilere ev sahipliği yapan başlıca ülkeler üzerindeki baskıların hafifletilmesi ve mülteciler için uluslararası sorumluluk paylaşımının sağlanması hedefleriyle çelişmektedir.** Uluslararası düzeyde devlet aktörleri, mevcut ulusal sığınma çerçevelerini ve bu çerçevelerde önerilen değişiklikleri/ yenilikleri, uluslararası insan hakları hukukuna dayandıracak şekilde gözden geçirmelidir.
- **Tüm aktörler, mültecileri, ev sahibi toplulukları ve onların kuruluşlarını ve girişimlerini barış inşası ve yerel entegrasyon çabalarına anlamlı bir şekilde dahil etmelidir.** Uluslararası toplum, mültecilere ev sahipliği yapan MENA bölgesindeki başlıca ülkelerde bulunan devlet kurumlarının, mültecileri kendi mülteci müdahalelerine ve ulusal kalkınma planlarına dâhil etme yönündeki mevcut çabalarını tanımalı ve desteklemeli; ayrıca mültecilerin menşe ülkelerine güvenli ve onurlu bir şekilde dönmelerini sağlayacak uzun vadeli siyasi çözümlerin oluşturulmasını desteklemek için mülteci ve yerel/ulusal sivil toplumun çabalarını ve ev sahibi ülkelerde sosyal uyumu teşvik etmedeki rollerini tamamlamalıdır. Özellikle de hem mülteci hem ev sahibi toplulukları temsil eden kadın kuruluşlarının rolü göz ardı edilmemelidir.
- **Uluslararası toplumdaki tüm aktörler, tüm bireylerin temel insan haklarını desteklemeli ve MENA bölgesinde çatışmayı genişletme potansiyeline sahip politika ve önlemleri desteklemekten kaçınmalıdır.**

Mültecilere Yönelik Koruma

- **Uluslararası toplumdaki tüm devlet aktörleri, menşe ülkelere geri dönüşlerin her zaman gönüllü olmasını ve güvenli ve onurlu bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlamak için kolektif sorumluluk almalıdır.** Geri dönüşlerin gönüllü olmasını sağlamak için, tüm devletler kendi ülkelerinden geri dönüşleri gerçekleştirirken *geri gönderme* ilkesini korumayı taahhüt etmelidir. Bu taahhütleri tamamlamak üzere, daha geniş uluslararası toplumdaki devletler, mültecilerin menşe ülkelerine güvenli ve onurlu bir şekilde gönüllü olarak dönmelerini sağlayacak uzun vadeli çözümlerin geliştirilmesine ve menşe ülkelerdeki sosyal ve ekonomik koşulları iyileştiren yatırımlar gibi yerinden edilmenin temel nedenlerini ele alan tedbirlere yatırım yapmalıdır.
- **Sığınan ülkelerde uzun vadeli çözümlere giden yollar, ev sahibi devletler tarafından ivedilikle geliştirilmelidir.** Mülteciler uzun süreli yasal belirsizlik durumlarında bırakılmamalı ve ilgili durumlarda, mültecilerin ve sığınmacıların daha geniş yerel entegrasyon ve ulusal kalkınma planları çerçevesinde tüm siyasi, sosyal ve ekonomik haklarına erişebilmeleri için mevcut yasal çerçevelerin ötesine geçmeye yönelik tedbirler alınmalıdır

Sosyal ve Ekonomik Haklara Erişim

- **Uluslararası toplum, devletlerin mültecileri ulusal kalkınma sistemlerine ve çerçevelerine dahil etme çabalarını desteklemelidir.** Bu, mültecilerin ulusal istatistik sistemlerine ve anketlere ve ulusal kalkınma planlarına dahil edilmesini sağlamaya yönelik yatırımların hedeflenmesini içerir.
- **Devlet aktörleri ve daha geniş uluslararası toplum, yerel ve uluslararası hareketlilik üzerindeki mültecilerin kendi kendine yetmesini engelleyen mevcut kısıtlamaları gözden geçirmeli ve değişiklikler uygulamalıdır.** Mültecilerin hareketliliğini engelleyen hem yurt içi hem de yurt dışı seyahat kısıtlamaları, GCR'nin mültecilerin kendi kendine yeterliliğini artırma hedeflerine aykırıdır ve bu kısıtlamaların kaldırılması ve/veya hafifletilmesi, mültecilerin kendi kendilerine yeterli hale gelmelerini sağlayacak daha geniş iş fırsatlarına erişmelerini sağlayacaktır.
- **Mülteciler, eğitim ve sağlık da dahil olmak üzere temel sosyal hak ve hizmetlere erişimden dışlanmamalıdır.** Uluslararası toplum, mevcut ulusal sağlık ve eğitim sistemlerini geliştirebilmeleri için çok sayıda mülteciye ev sahipliği yapan devletlere yatırım yapmayı hedeflemeli, aynı zamanda devletler mülteci ve sığınmacıların kayıt ve yasal statüye erişimini sağlamalıdır.
- **Mülteciler ulusal afet ve acil durum müdahalelerine dahil edilmeli ve bu müdahaleler için hesaba katılmalıdır.** Bölgedeki mültecilerin halihazırda deneyimledikleri önceden var olan sosyal ve ekonomik eşitsizlikleri göz önünde bulundurarak, devletler acil durum eylem planlarında, geçici konut tahsisi gibi müdahaleler planlanırken mültecilerin dahil edilmesini sağlamalıdır.
- Uluslararası toplum, kadınlar, çocuklar, yaşlılar, engelliler, LGBTQIA+ ve diğer cinsiyet çeşitliliğine sahip kişiler ve diğer savunmasız ve/veya dışlanmış gruplar dahil olmak üzere tüm grupların mülteci ev sahibi topluluklara **tam olarak dahil edilmesini sağlayan altyapı ve hizmetlerin geliştirilmesine ve sürdürülmesine yönelik yatırımları hedeflemelidir.**

Mültecilere Karşı Ayrımcılık ve Yabancı Düşmanlığıyla Mücadele

- **Siyasetçiler ve siyasi yelpazedeki partiler de dahil olmak üzere tüm siyasi aktörler, nefret söylemi kullanımına derhal son vermeli ve mültecileri ve göçü insani ve onurlu bir şekilde tartışmalıdır.** Mülteciler birer insan ve hak sahibi olarak tanınmalı ve siyasi bir aktörün konumunu güçlendirmek için bir araç olarak kullanılmamalıdır.
- **Yatırımlar, mültecilerin ve mülteci kuruluşlarının ve inisiyatiflerinin kendileri hakkındaki kamusal söylemi şekillendirmek için kullanacakları kaynakları artırmalıdır.** Bu, mülteci ve medya aktörleri arasındaki ortaklıkların güçlendirilmesini, dijital korumadaki rollerinin genişletilmesini (sosyal medya içerik denetleme sistemlerinin şekillendirilmesine ve geliştirilmesine dahil edilmelerini teşvik etmek gibi) ve dijital platformlarda mülteciler hakkındaki yanlış bilgileri/dezenformasyonu azaltmayı amaçlayan çok paydaşlı girişimleri destekleyen yatırımların hedeflenmesini içerebilir.